

58. Преводачи и писатели

Преводачите и писателите имат много общи черти. Векове наред много писатели са били и преводачи. Или обратното. Не е лесно да се определи. В древността по начало е било трудно да се направи разграничение между писатели и преводачи и често преводни произведения са били представяни като авторски. Тази тенденция продължила до 19-ти век, когато известни писатели все още публикували преводи на чужди произведения като свои собствени. В някои случаи преводите бивали променяни по такъв начин, че имената на героите и населените места се пригаждали към съответния език и държава, вмъквали се някои оригинални глави или пасажки, размествали се части и т. н.

Това днес би се сметнало за плагиатство. Не бива обаче да смесваме превода с плагиатството. Някогашните писатели-преводачи не били ограничавани от закони за авторско право и затова имали свободата да ползват чужди произведения, които лично превеждали на родния си език. Това показва, че както писането на литературни произведения, така и превеждането им, е творчески труд. Някогашните преводачи-писатели са усещали това в по-малка или по-голяма степен.

Постепенно започва да се прави по-строга разграничение между оригинално и превод-

но произведение. Вече преводачите, които превеждат чужди произведения, посочват името на автора, а своето име поставят след обяснението от кой език е извършен преводът.

Съвременните преводачи превеждат не само художествена литература, а и научни трудове, технически ръководства, документи, бизнес кореспонденция и т. н. Много от тях са устни или съдебни преводачи, т. е. наистина говорят чуждия език, от който превеждат. Някогашните преводачи на художествена литература не е било задължително да говорят езика, от който превеждат. Може би понякога те дори не са знаели точното произношение.

Днес, благодарение на Интернет, и преводачите, и писателите имат достъп до много повече информация от предшествениците си под формата на текст, звук и картина. Мрежата предоставя почти неограничени възможности за намиране на редки думи и изрази, които някогашните преводачи са оставяли непреведени, прескачали са ги или са ги превеждали погрешно, а съвременните писатели могат да черпят идеи и вдъхновение от оригинална и преводна литература, публикувана в Интернет.

Мениджърите на агенциите за преводи едва ли са чували за вековната дружба между писателите и преводачите. Според тях, преводачите нямат нищо общо с писателите. Те смятат, че писателите са от категорията на свободно практикуващите творци, а преводачите –

част от безименната армия на фабричните работници. Рекламираят се, че използват специален преводачески софтуер и се сертифицират за качество по промишлени стандарти.

Това, че преводът е творчески процес, е един от ключовите моменти в защитата на професията преводач. Не може една творческа дейност да се третира като рутинна или механична, както се опитват напоследък да твърдят всички привърженици на използването на мощни средства при превод. Стига се дотам, преводът да бъде наричан, напр. „обработка на юридически, технически, икономически текстове“! Един творчески процес да бъде принизяван до механична обработка на информация! Един писател обработва ли романа си или го създава творчески? Един композитор обработва ли нотите или твори музикално произведение? Един художник обработва ли платното или създава картина? Един актьор обработва ли ролята си или я пресъздава творчески?

Преводачът също твори, докато превежда текст, бил той юридически, технически, икономически и т. н. Процесите, които се извършват в мозъка на преводача, не са механични. Те са толкова сложни, че схващането им затруднява дори най-големите специалисти по когнитивни процеси. Преводът не е просто извикване на думи от запаметен речник. Кой преводач просто запаметява думите, без да ги свързва с конкретен смисъл? Още на начинаещо ниво учещите чужди езици разбират, че

преводът не е дума по дума (едно към едно), че изразите в чуждия език могат да съдържат думи, чийто буквален превод да няма нищо общо с цялостното значение на израза.

Схващането, че преводът е механична и монотонна дейност от фабричен тип, се споделя единствено от хора, които не владеят нито един чужд език или поназнайват по нещичко оттук-оттам, понаучено криво-ляво. Точно те създават митовете, че преводачът е едно нищо и никакво колелце от огромна машина за преводи, която те много държат да управляват, въоръжени с презрение към интелектуалния труд и агресивна, подвеждаща клиентите реклама.

Преводачът е призван да защити творческия преводачески труд от посегателствата на търговците, продаващи софтуер за „подпомагане“ на превода и от създателите на „стандартни“ за преводачески услуги, които обезличават труда на преводача и го свеждат до малка част от огромен, измислен процес по „доставка на преводачески услуги“. На това омаловажаване на преводаческия труд може да се противопоставя с различни средства, едно от които е средството, което използвам в момента, еднакво близко и на преводачите, и на писателите – словото.